

Bijspgong vanuit een krachtige leeromgeving

De Coronapandemie bleef voor veel van onze leerlingen op verschillende vlakken niet zonder gevolgen. Maak jij je, als leraar, zorgen over de leervertraging die vooral onze meest kwetsbare leerlingen trof? Zoek je naar efficiënte manieren om deze groep leerlingen gericht naar leerwinst te brengen binnen je huidige klaswerking? Wil je weten hoe je hun leerproces en -groei een extra stimulans kan geven? Hier kan je handvaten vinden om de aangevraagde extra middelen bijspgong binnen de krachtige leeromgeving gericht in te zetten. Zo kunnen al je leerlingen weer een “groei-”spgong vooruit maken.

Focus bepalen

Bij het ontwerpen van een krachtige leeromgeving staat een **waartoe-vraag centraal**: waartoe richten we de leeromgeving in? Het antwoord op die vraag **bepaalt de focus**.

De focus is richtinggevend bij het voorbereiden, uitvoeren en evalueren.

Om de focus van een onderwijsactiviteit rond leervertraging te bepalen stel je je **drie kernvragen**:

1. Wie zijn mijn leerlingen met leervertraging? Wat zijn hun opvoedings- en onderwijsbehoeften?

Hulpzinnen om de onderwijsbehoeften van leerlingen te benoemen (Pameijer).

Om het gestelde doel te kunnen halen, heeft deze leerling nood aan ...

instructie die ...
 klasgenoten die ...
 opdrachten of taken die ...
 een leraar die ...
 leeractiviteiten of materialen die ...
 ouders die ...
 een leeromgeving die ...
 hulp of ondersteuning bij ...
 feedback die ...

Je kunt op verschillende manieren leervertraging opsporen:

- met de leerling praten over de leerinhouden, leerprocessen, socio-emotionele vaardigheden, motivatie...
 - met andere collega's overleggen over de beginsituatie van je leerling(en) en de klasgroep
 - (leerplan)doelen analyseren, prioriteren, welke essentiële (leerplan)doelen zijn nodig om verder te gaan. In functie van de leerplandoelstellingen, wat is belangrijk om verder te gaan? Welke ontwikkelstap is beheerst?
 - observeren van je leerling(en)
 - bronnen raadplegen o.a. analyse van LVS-resultaten, leerling/kindvolgsysteem, handelingsplan, ...
 - met ouders praten
2. Wat biedt/vraagt de context?
 - Specifieke context van de school (grootstedelijke context, landelijke context, schoolpopulatie, schoolgrootte, infrastructuur, schoolteam, samenwerking met de omgeving, financiële ondersteuning)

- Groeperingsvormen: gaan we met kleine groepen werken? Homogeen? Heterogeen, individuen? Groepsdoorbrekend? Er moeten voldoende kansen gecreëerd worden om te leren van en met elkaar.
- Als leraar (bijsprong) heb je ook eigen ondersteuningsbehoeften om deze acties te kunnen realiseren. Er moet gekeken worden wat haalbaar is voor de leraar.

Hulpzinnen om je eigen ondersteuningsbehoeften te benoemen (Pameijer):

Als leraar heb ik behoefte aan ...

kennis van ...

ondersteuning tijdens ...

vaardigheden om ...

ouders die ...

externe ondersteuner die ...

collega's, zorgleraar, een directie die ...

materialen waarmee ...

Ondersteun mij als leraar door ...

samen met mij leerlingenmateriaal te analyseren met als vraag ...

uitleg te geven over ... zodat ik kan reflecteren op mijn aanpak van
mee te denken over ...

praktijkvoorbeelden te laten zien van ...

samen een planning te maken gericht op ... mij te coachen op ...

mij de kans te geven om bij een collega op klasbezoek te gaan om te zien hoe zij ...

bij mij te komen observeren hoe ik ... en me daar feedback op te geven

Hierbij is het ook belangrijk om de [professionele grondhouding](#) van een leraar niet over het hoofd te zien.

3. Wat biedt/vraagt het leerplan Zin in leren! Zin in leven!?

- Aan welke leerdoelen dient er gewerkt te worden in functie van het wegwerken van de leervertraging?
- Vertrek vanuit het leerplan Zin in leren! Zin in leven!
- Neem de generieke doelen onder de loep en bekijk bij welke ontwikkelstap de leerlingen zich in hun ontwikkelproces bevinden.
- Maak hiervoor verbinding tussen de persoonsgebonden en de cultuurgebonden doelen.
- In de [bibliotheek op de Zill-site](#) vind je heel wat praktijkvoorbeelden die als inspiratie kunnen dienen.

Binnen een onderwijsarrangement kies je de passende doelen en hou je rekening met de onderliggende ontwikkelstappen. Specifiek voor deze leerlingen kan het zelfs zijn dat je slecht een deel van een ontwikkelstap in de focus zet. Ga goed na wat die bepaalde leerling of die bepaalde groep op dat moment nodig heeft. Kies de juiste passende doelen, houdt rekening met de onderliggende ontwikkelstappen.

Eigen aan een goed antwoord op de waartoe-vraag is een focus met een beperkte set doelen. Het maakt het inzetten op leerwinst bij leerlingen met leervertraging overzichtelijk en beheersbaar voor jou en de leerling(en). En het zorgt ook voor succeservaringen bij de leerling, wat in dit proces heel belangrijk is.

Interessante bronnen

- In de bouwsteen krachtige leeromgeving van het Vademecum zorgbreed en kansenrijk onderwijs vind je [reflectievragen](#) om na te denken over:
 - de kenmerken van leerlingen op jouw school
 - de context van jouw school
 - de mate waarin je het leerplan realiseert
- [Tips om in te spelen op de onderwijsbehoeften van de leerlingen.](#)
- Meer info over het wegnemen van barrières lees je in het artikel [ZILL, in het teken van zorgbreed en kansenrijk onderwijs. Het nieuwe leerplan als hefboom tot innovatie.](#)
- Hoe systematisch opvolgen van leerlingen? Voor meer info: <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/leerlingen-evalueren-in-het-basisonderwijs/systematisch-opvolgen-van-leerlingen>. Zin in leren! Zin in leven! stelt geen specifieke eisen aan leerlingvolgsystemen van welke aard dan ook. Het biedt wel een ordeningskader dat taal en criteria bevat om de groei of leerwinst van leerlingen in kaart te brengen en te beoordelen ten aanzien van de te verwachten leeruitkomsten en doelen.

Ervaringskansen inschatten

Het schema van de krachtige leeromgeving promoot een aanpak waarbij elke leerling kansen krijgt om veelvuldige en verscheidene leerervaringen op te doen. Leerlingen met leervertraging zullen daar erg bij gebaat zijn. Gevarieerde ervaringskansen laten hen toe om leerinhouden vanuit verschillende perspectieven te benaderen.

We onderscheiden de ervaringskansen (1) ontmoeten, (2) zelfstandig spelen en leren, (3) begeleid exploreren en beleven en (4) geleid spelen en leren. Ervaringskansen zijn geen afgebakende fases of leermomenten, eerder een continuüm in eenzelfde onderwijsarrangement of opeenvolgende arrangementen. Het onderscheid is enkel bedoeld om het eigen onderwijsaanbod kwalitatief te onderzoeken en waar nodig te versterken en bij te sturen.

1. Ontmoeten

Ontmoeten houdt in dat leerlingen en leraren met elkaar in dialoog gaan. De actuele brede leef- en beleevingswereld van de leerlingen, die we in de vorige fase in kaart hebben gebracht, vormt het vertrekpunt om leerwinst te boeken. Onderwijsarrangementen gericht op ontmoeting bieden volop kansen om optimaal tot leren te kunnen komen. Ontmoeten daagt leerlingen ook uit op de drie ontwikkelniveaus van de persoonsgebonden ontwikkeling: het persoonlijke niveau ik, het interpersoonlijke niveau jij en het sociale niveau wij. Leervertraging kan ook hier zijn oorsprong in hebben (faalangst, depressie, agressie,...). Ontmoeten verloopt van ik, langs jij naar wij, of van jij langs wij naar ik. Als leraar ben jij de verbinder. Voor sommige leerlingen loopt ontmoeten niet vanzelf. Je moet er heel bewust op inzetten.

2. Zelfstandig spelen en leren

Als leraar creëer je speel- en leerplekken waar leerlingen zelfstandig tot spelen en leren kunnen komen in functie van hun leerwinst. Ingaand op hun noden en om hun leervertraging weg te werken. Dat doe je door:

- een krachtige speel- en leeromgeving met rijke op leerwinst gerichte ontwikkelkansen in te richten
- bewust met de leerlingen mee te spelen en te leren
- doelgerichte stimulerende tussenkomsten te doen

Zo kunnen leerlingen het eigenaarschap nemen over het spelen of leren om zo het verloop en de invulling van hun activiteit zelf te bepalen. Dat kan bewust of onbewust zijn, gepland of spontaan. Zelfstandig leren en spelen vraagt om momenten en contexten waarin leerlingen worden uitgenodigd om speels, onbevangen en creatief om te gaan met de wereld, om er autonoom en actief betekenis in te zoeken. Zelfstandig spelen en leren appelleert de verantwoordelijkheidszin van leerlingen en zet hen aan om het leren en eigen leerproces met focus op leerwinst explicieter in handen te nemen. Als leraar respecteer, organiseer en faciliteer je het zelfstandig spelen en leren.

3. Begeleid exploreren en beleven

De nadruk ligt op het veelzijdig verkennen, ontdekken en onderzoeken van de realiteit. Leerlingen komen actief in contact met iets uit hun vertrouwde leefwereld of worden uit hun comfortzone gehaald door de confrontatie met reeds geziene leerdoelen

(persoonsgebonden/cultuurgebonden). Zowel medeleerlingen als de leraren, of leerlingen onderling (peer-to-peer) nemen het initiatief om die momenten te verdiepen en uit te breiden. Als leraar neem je de rol van mede-onderzoeker op.

4. Geleid spelen en leren

Als leraar bepaal je vanuit vooropgestelde leerdoelen in functie van leerwinst grotendeels de koers en het specifieke aanbod of de activiteit door vooraf de verschillende stappen vast te leggen en tijdens de activiteit gericht te begeleiden. Een strak scenario sluit echter niet uit dat leerlingen ook zelfstandig kunnen bezig zijn en ruimte tot initiatief krijgen. Ze kunnen bijvoorbeeld werken met een duidelijke leidraad of geprogrammeerde instructie. Door in de voorbereiding van een activiteit, opdracht, belangstellingscentrum of project voldoende kansen in te bouwen die de denkkraft, de creativiteit en het doorzettingsvermogen van de leerlingen stimuleren, versterk je als leraar het eigenaarschap over het spelen en leren bij de leerling.

Elk van de vier ervaringskansen heeft zijn betekenis. Ze zijn nodig om de generieke doelen uit de verschillende ontwikkelvelden en -thema's te realiseren om leervertraging te kunnen wegwerken.

Als leraar ben je doorheen de verschillende ervaringskansen vanzelfsprekend actief betrokken bij het leren van je leerlingen, maar je wisselt wel voortdurend van rol. Het is belangrijk je daarvan bewust te zijn.

Wie meer informatie wil rond ervaringskansen, kan terecht op de [Zill-site](#). In de [bibliotheek](#) op deze site vind je heel wat praktijkvoorbeelden en illustraties vanuit diverse ervaringskansen.

→ Nadenken over:

• interactie

• instructie

• middelen

• tijd

• organisatie

• ...

Onderwijsarrangement uitwerken

Zodra de focus bepaald is en je relevante ervaringskansen ingeschat hebt, werk je een onderwijsarrangement uit. Een onderwijsarrangement omvat de wijze waarop een vooropgestelde ontwikkeling en doelen nagestreefd worden: lessen, leeractiviteiten, geboden ervaringskansen, organisatie van leerlingengroepen, belangstellingscentra, projecten, leeruitstappen, inrichting van je speelplaats, samenwerking met ouders en je brede buurt ... kortom alles wat je op school organiseert in functie van de vastgestelde leeroverdracht van leerlingen.

Onderwijsarrangementen kunnen groot of klein zijn, lang of kort duren en gericht op de gehele school, een groep en/of een individuele leerling.

Daarbij denk je na over:

- Interactieprocessen: wie (jij, leerling(en), collega's en eventuele derden) gaan in interactie en hoe?
- Instructie: welke werkvormen, opdrachten, vraagstelling, feedback ... hanteer je en hoe?
- (Leer)materiaal: welke leermiddelen, didactisch materiaal, media, elementen uit de schoolomgeving ... gebruik ik en hoe?
- Tijd: hoeveel tijd is er noodzakelijk voor het realiseren van de doelen? Dien ik herhaling te voorzien? Regelmaat?
- Organisatie van het leren en leven op school: Hoe kunnen klasmanagement, leerlingengroepen, klasdoorbrekende momenten, wekelijks terugkerende afspraken ... de leerdoelen ondersteunen?

Zowel het schema [visie op differentiatie](#) visie op differentiatie als het schema [differentiatie in de krachtige leeromgeving](#) kunnen hierbij richtinggevend zijn.

Inspirerende voorbeelden vind je terug in het Vademecum zorgbreed en kansrijk onderwijs, onder de bouwsteen krachtige leeromgeving(basisonderwijs) bij punt 4.2 [Differentiatiekansen bij het ontwerpen van onderwijsarrangementen](#)'.

Na het nadenken over de aanpak van dit arrangement ga je de acties concretiseren in samenspraak met alle betrokkenen (klasleraar, zorgleraar, ouders, ...). Iedereen heeft hierin zijn rol te verwezenlijken.

Onderwijsarrangement uitvoeren en bijsturen
 Eenmaal een gepland onderwijsarrangement loopt en de leerlingen erin aan de slag zijn, stuur je gaandeweg het arrangement bij waar nodig. Je benut formatieve evaluatie om je onderwijsleerproces gericht bij te sturen. Doe dat vooral in functie van het beter bereiken van de vooropgestelde focus. Soms zet een onderwijsarrangement ook onverwachte leerprocessen in gang, wat de aanleiding kan zijn om de focus bij te sturen, aan te vullen of totaal te veranderen.
 Het is een dynamisch proces dat voortdurend kan bijgestuurd worden. Het uitvoeren en bijsturen van het onderwijsarrangement gebeurt gelijktijdig. Op die manier speel je ook in op de kwaliteitscontrole.

Leerlingen evalueren
 Evalueren is een proces met vier facetten die niet van elkaar te scheiden zijn. Evaluatie zit vanaf het eerste moment verweven in het hele leerproces:

- verzamelen: observeren, gegevens verzamelen, analyseren, informatie opzoeken;
- beoordelen: interpreteren, reflecteren als leraar;
- handelen: bijsturen, nieuwe doelen en acties bepalen, acties uitvoeren;
- communiceren: expliciteren van resultaten, registreren van vorderingen, reflecteren met leerlingen (feedback), rapporteren.

Ga na afloop van een onderwijsarrangement ook na of de opbouw en keuze van evaluatievorm tegemoet komt aan de vooropgestelde focus van dat onderwijsarrangement. Door daarover na te denken en je keuzes bij te sturen toon je jezelf als een echte onderwijsprofessional: je leert voortdurend en verbetert ook steeds je onderwijskwaliteit.

Om tot een doeltreffende evaluatie te komen, kunnen deze tips je ondersteunen:

- Evalueer wat in de focus staat/ stond en maak die focus ook vooraf duidelijk voor leerlingen.
- Evalueer breed, niet alleen wat 'gemakkelijk te evalueren valt'.
- Stel duidelijke verwachtingen (bekende criteria) zodat leerlingen weten welke kwaliteit ze moeten afleveren.
- Doe systematisch (regelmatig) aan leerlingenevaluatie en werk valide. Dat betekent dat de evaluatie representatief is voor en conform de doelstellingen in het leerplan.
- Wees nieuwsgierig naar de uitkomst van het leren én naar het doorlopen leerproces bij je leerlingen.

- Betrek leerlingen bij het reflecteren op het leerproces (*feed up, feedback en feed forward*).
- Denk als team na over de manier waarop ouders betrokken zijn bij evaluatie.
- Geef zo dicht mogelijk bij de taak/opdracht feedback op het geleverde werk. Gebruik daarbij ook zelf- of peerevaluatie. Zo bepalen leerlingen (samen met jou) een nieuwe uitdagende focus.

We streven de ‘te verwachten leeruitkomst’ na bij elk kind, maar gunnen elk kind ook een ontwikkeltraject dat aansluit bij zijn of haar individuele leerbehoeften. Op die manier garanderen we dat ieder kind met leervertraging op een gedifferentieerde manier in de richting van leerwinst vordert.

Evalueren doe je voortdurend met het doel de leerling te begeleiden naar een volgende [ontwikkelstap](#) binnen de [leerlijn](#). Je gaat na wat de leerling bereikte, wat de volgende stap is of waar het leerproces (opnieuw) vastliep. Dan zoek je naar een andere aanpak. Heel vaak gaat het om opnieuw aanpassingen door te voeren zoals differentiatie naar tempo, middelen, niveau of instructie of om remediëringsactiviteiten ([zie uitwerking onderwijsarrangementen](#))

Bij de uitwerking van een krachtige leeromgeving kun je ook kiezen voor andere ervaringskansen in functie van de behoeften van de leerling. Je bewaakt dat je alle ervaringskansen aanbiedt aan elke leerling. Je houdt aanpassingen en hun effecten bij voor opvolging, ondersteuning en bijsturing bij het onderwijsarrangement.